

Polska i My

Biuletyn Szkoły Języka Polskiego im. Jana Pawła II w Sao Paulo

A "Polônia e Nós" - Boletim da Escola de Língua Polonesa João Paulo II em São Paulo

Ano 6 n° 3

Abr-Jun/2015

TOMASZ ŁYCHOWSKI

Emigrant z multiosobowością

Wywiad z Aleksandrą Ziółkowską-Boehm

TOMASZ ŁYCHOWSKI

Imigrante com personalidade múltipla

Entrevista com Aleksandra Ziółkowską-Boehm

Już w tomiku „Skrzydła/Asas” Pan Tomasz napisał o sobie, że zawsze mu towarzyszyły wieloetniczność i wielobarwność. Człowiek niezwykle skromny, poeta, malarz, tłumacz, wykładowca akademicki i działacz polonijny w wierszu „Jak wyjaśnić/Como explicar” zadaje emigrantom egzystencjonalne pytanie.

Czyżbym był poli-egzystencjalnym?

Angolczykiem

Polakiem

Brazylijczykiem

Niemcem

A na dodatek czar

innych narodów

innych krajobrazów

A więc jak wytłumaczyć

że jestem tylko jeden?

W czerwcu br., w Przeglądzie Polskim, miesięcznym dodatku kulturalnym, wychodzącego w USA Nowego Dziennika ukazał się niezwykle interesujący wywiad jaki Pani Aleksandra Ziółkowska-Boehm przeprowadziła z Panem Tomaszem Łychowskim zamieszkałym w Rio de Janeiro.

Na prośbę studentów Szkoły Języka Polskiego im. JP II w Sao Paulo, za zgodą zainteresowanych, redakcja Biuletynu Szkolnego zamieszcza przedruk rozmowy z tym wspaniałym, wrażliwym artystą, z sukcesem budującym mosty między kulturami.

Przegląd Polski - Aleksandra Ziółkowska-Boehm „Emigrant, który posiada multiosobowość” /cyt./

Powiedział mi: “Po angielsku mówi się *let bygones be bygones*”. Wolę patrzeć przez mgłę patyny czasu. Wówczas przeszłość staje się bardziej romantyczna. Mniej «ranliwa»”.

Przyszedł na świat 26 września 1934 roku w Angoli, Afryce Portugalskiej, w miejscowości Nova Lisboa. Ojciec, Polak, Tadeusz Łychowski urodził się w Kijowie jako syn Ignacego, prawnika i działacza społecznego. Matka, Gertruda z domu Seefeld, była Niemką wywodzącą się z rodziny wieśniaczej z Chorinchen, blisko Berlina. Nie wiadomo, co ich przywiozło do Angoli, może – jak mówi Tomasz – „zawiłe ścieżki sercowe”.

cd. str. 2

No livro “Asas”, o senhor Tomasz escreveu sobre si, que sempre esteve acompanhado por multi-etnias e multicores. Pessoa muito humilde, poeta, pintor, tradutor, professor acadêmico e ativista na colônia polonesa, no verso “Como explicar” faz uma pergunta existencial para muitos imigrantes.

Seria eu um poli-existencial?

Angolano

Polonês

Brasileiro

Alemão

E além do encanto

de outros povos

outras paisagens

Então, como explicar

que sou somente um?

Em junho deste ano, o suplemento cultural do periódico polonês *Przegląd Polski*, editado nos Estados Unidos foi publicada uma entrevista extremamente interessante que a Senhora Aleksandra Ziółkowska-Boehm realizou com o Senhor Tomasz Łychowski, que mora no Rio de Janeiro. A pedido dos alunos da Escola de Língua Polonesa JP II em São Paulo, com o consentimento das partes interessadas, a redação do Boletim inclui cópia da entrevista com este maravilhoso artista de sucesso que constrói pontes entre as culturas.

Przegląd Polski - Aleksandra Ziółkowska-Boehm „Emigrante com personalidade múltipla” cita

Disse-me: “Em inglês diz-se *let bygones be bygones*”. Prefiro olhar as pátinas do tempo através da neblina. Desta forma, o passado torna-se mais romântico. «Fere» menos”.

Nasceu em 26 de setembro de 1934, em Angola, África Portuguesa, em Nova Lisboa. Seu pai, polonês, Tadeusz Łychowski nasceu em Kiev, filho de Ignacy, advogado e ativista social. Sua mãe Gertrude, *de domo Seefeld*, era alemã de uma família de agricultores de Chorinchen, perto de Berlim. Não se sabe o que os levou até Angola, talvez – como diz Tomasz – “as veredas complexas do coração”.

cont. pág. 2

8-letni Tomasz w Angolii, 1938 r. (Tomasz com 8 anos em Angola, em 1938)
<http://www.dziennik.com/przeglad-polski>

Tomasz zapamiętał krajobraz Angoli, miły stosunek tubylców i *pirčo* (danie z kukurydzy), ale także przykre objawy malarii i gorzki smak chininy. W pamięci pozostała mu podróż do portu Lobito i statek “Niassa”, którym w 1938 roku z rodzicami popłynęli do Europy. Rok później wybuchła wojna. Oboje rodzice włączyli się w konspirację. Tadeusz Łychowski był członkiem sieci wywiadowczej “Stragan”, do której należał też Ludwik Kalkstein. W sierpniu 1942 roku, w wyniku zdrady Kalksteina, podwójnego agenta, gestapo osadziło około 200 akowców na Pawiaku, między innymi Tadeusza i Gertrudę Łychowskich z ośmioletnim Tomaszem. (Obecnie Tomasz Łychowski ma 80 lat i prawdopodobnie jest najmłodszym jeszcze żyjącym więźniem Pawiaka). Pamięta, że codziennie o szóstej rano był apel. Stojące w dwóch rzędach więźniarki składały po niemiecku meldunek. Tomasz zapamiętał, że po pewnym czasie jemu przypadła ta funkcja i zameldował: *Fünfundzwanzig Frauen und ein Kind (25 kobiet i dziecko)*. Na to komendant: *Fünf und zwanzig Frauen und ein Man (25 kobiet i jeden mężczyzna)* – i bardzo zadowolony ze swego dowcipu wybuchnął śmiechem.

Po apelu dostawali “śniadanie”, czyli “jakaś lurę czegoś i malutką kromkę chleba”. Na “obiad” trochę wodnistej zupy z brukwi. Gdy płakał z głodu, matka dzieliła się z nim swoją porcją. Zanim przeniesiono ich do “celi sprzątaczek” Gertruda i Tomasz spali w pozycji półleżącej na podłodze – w więziennej klitce było aż 25 kobiet (i jedno dziecko), więc tylko niektóre miały gdzie się położyć.

Gertruda, znająca niemiecki, pisała dla współwięźniarek podania do komendanta więzienia. Raz napisała prośbę, by Tomasz mógł odwiedzić ojca w okresie Bożego Narodzenia (Tadeusz był przetrzymywany w izolacie, co świadczyło, że uważano go za “ważniejszego” więźnia). “Wizyta” bożonarodzeniowa na Pawiaku w celi ojca, choć krótka, była bardzo mocnym przeżyciem dla Tomasza. Kobiety z Pawiaka ukryły bowiem w pieczywie gryps z cennymi dla Tadeusza informacjami.

cd. str. 3

Tomasz com a mãe Gertruda em Varsóvia, em 1938
<http://www.dziennik.com/przeglad-polski>

e com o pai, Tadeusz Łychowski, após a guerra na Alemanha, em 1948
<http://www.dziennik.com/przeglad-polski>

Tomasz memorizou a paisagem de Angola, a agradável relação entre os nativos e *pirčo* (um prato feito de milho), mas também os sintomas desagradáveis da malária e o sabor amargo do quinino. Em sua lembrança permaneceu uma viagem para o porto Lobito e o navio “Niassa” com o qual, em 1938, viajou com os pais para a Europa. Um ano mais tarde eclodiu a guerra. Os pais participei da conspiração. Tadeusz Łychowski era membro da rede de inteligência “Stragan”, à qual também pertencia Ludwik Kalkstein. Em agosto de 1942, como resultado da traição de Kalkstein, agente duplo, a gestapo prendeu cerca de 200 pessoas que pertenciam ao exército subterrâneo polonês AK na prisão de Pawiak, entre outros, Tadeusz e Gertrude Łychowski com Tomasz de oito anos. (Atualmente Tomasz Łychowski tem 80 anos e provavelmente ainda é o mais jovem prisioneiro sobrevivente de Pawiak). Lembra que todas as manhãs, às seis da manhã, era feita a chamada. Em pé, em duas fileiras, as presas se apresentavam em alemão. Tomasz lembra que, após algum tempo, esta função passou a ser dele e disse: *Fünfundzwanzig Frauen und ein Kind (25 mulheres e uma criança)*. E o comandante retrucou: *Fünfundzwanzig Frauen und ein Man (25 mulheres e um homem)* – e muito contente por sua sagacidade, explodiu em risos.

Após a chamada recebiam o “café da manhã”, isto é, “uma água de algo e um pequeno pedaço de pão”. No almoço um pouco de sopa aguada de nabos. Quando chorava de fome, a mãe compartilhava com ele a sua porção. Antes de serem transferidos para a “cela das arrumadeiras”, Gertrude e Tomasz dormiam reclinados no chão – na cela havia 25 mulheres (e uma criança), desta forma somente algumas podiam se deitar.

Gertrude, que conhecia o idioma alemão, escrevia solicitações para as colegas de cela dirigidas ao comandante da prisão. Uma vez escreveu um pedido para que Tomasz pudesse ver o pai na época do Natal (Tadeusz estava em cela isolada, o que atestava que era um prisioneiro “mais importante”). A “visita” natalina na cela da prisão Pawiak, embora curta, foi uma experiência

cont. pág. 3

Cd. – Tomasz Lychowski

Tomasz pamięta, że drżał podczas rewizji, kiedy go obszukiwano – jednak nikomu nie przyszło do głowy, by przekroić pieczywo. W czasie wizyty ojciec pokazał mu kawałek szkła, które wpadło przez kraty do jego celi podczas bombardowania. Posiadanie jakiegokolwiek ostrego narzędzia było surowo wzbronione – mogło bowiem być użyte jako broń, posłużyć do zaatakowania strażników lub też służyć do popełnienia samobójstwa. Z perspektywy czasu Tomasz widzi w tym szczególnie głęboką symbolikę. Dlaczego ojciec pokazał mu ten kawałek szkła? Być może, by mu uświadomić, że on, więzień, nadal panował nad sytuacją. Pewnie to również miał na myśli, gdy napisał do Gertrudy i Tomasza z Auschwitz, że motto rodziny Łychowskich brzmi: “Bądź wyrozumiałym dla słabych i mocnym wobec mocnych”. Dlatego pewnie przeżył Auschwitz i Buchenwald: był ocny wobec mocnych.

Po dziewięciu miesiącach aresztu śledczego gestapo zwolniło, 23 kwietnia 1943 roku, Gertrudę z synem. Tadeusz Łychowski pięć dni później został wywieziony do Auschwitz.

Tomasz o rodzicach mówi, że są dla niego bohaterami. “Moja mama była bardzo dzielna, ponieważ nie było łatwo być Niemką w okupowanej przez Niemców Polsce, gdzie często podejrzliwie lub wręcz wrogo na nią patrzono – wyjaśnia. – Nie próbowała wyjechać do rodziny do Niemiec i doczekać końca wojny. Została w Polsce przy boku męża Polaka, włączyła się w konspirację. Po wojnie została zweryfikowana przez AK jako łączniczka i otrzymała medal pamiątkowy”.

W 1995 roku Tomasz Łychowski odwiedził Warszawę i ofiarował muzeum na Pawiaku kartkę świąteczną, którą współwięźniarki z celi 25 podarowały mu na Boże Narodzenie 1942 roku. “Bardzo szczęśliwe było to Boże Narodzenie na Pawiaku – opowiada. – Współwięźniarki potrafiły mi umilić ten dzień w nadzwyczajny sposób. Poza kartką świąteczną dały mi także uszytego z kawałka materiału królika. Mam go do dziś. Wanda Samardak przemyciła przez naszych ukraińskich strażników parę butów.

Gdy nas aresztowali w sierpniu, byłem ubrany w krótkie spodenki i sandały. A gdy przyszła zima i mróz, taki ubiór był oczywiście niewystarczający. Wanda Samardak to był święty człowiek. Swoim spokojem przywracała napiętą czasami atmosferę w celi. Wywieźli ją do obozu i tam została stracona. Często ich wszystkich wspominam, dziękuję Panu Bogu, że byli w moim życiu”.

Tomasz podkreśla też, jak duże znaczenie ma dla niego wiara. “Do dziś słyszę dramatyczny apel kobiety podczas nalotu w oblężonej Warszawie – mówi. – Byliśmy w piwnicy, na około spadały bomby. Miałem 5 lat i byłem przerażony. Raptem krzyknęła do mnie nieznaną kobietą: «Módl się!». Pewnie myślała, że modlitwa dziecka nas uratuje”.

cd. str. 4

Cont. – Tomasz Lychowski

muito forte para Tomasz. As mulheres da Pawiak esconderam no bolo uma mensagem secreta com informações importantes para Tadeusz. Tomasz lembra que tremia durante a revista – mas ninguém atentou para cortar o bolo. Durante a visita, o pai mostrou um pedaço de vidro que entrou pelas grades na sua cela durante o bombardeio. Ter qualquer ferramenta afiada era estritamente proibido - na verdade poderia ser usado como uma arma para atacar os guardas ou para cometer suicídio. Na perspectiva temporal, Tomasz vê neste particular um simbolismo profundo. Por que o pai lhe mostrou este pedaço de vidro? Talvez, para lhe mostrar que ele, um prisioneiro, tinha domínio sobre a situação. Provavelmente também tinha em mente, quando escreveu para Gertrude e Tomasz de Auschwitz, que o lema da família Łychowski é: “ser tolerante com os fracos e forte frente aos fortes”. Provavelmente, por isso, sobreviveu a Auschwitz e Buchenwald: era forte frente aos fortes.

Após nove meses de detenção, a gestapo libertou Gertrude com o filho, em 23 de abril de 1943. Cinco dias depois, Tadeusz Łychowski foi levado para Auschwitz.

Tomasz fala sobre os pais, que para ele são heróis. “Minha mãe era muito corajosa, porque não era fácil ser alemã na Polônia ocupada pelos nazistas onde, com frequência, a olhavam com desconfiança ou hostilidade. Não tentava ir para a casa da família na Alemanha e esperar o fim da guerra. Permaneceu na Polônia ao lado do marido polonês e juntou-se à conspiração. Após a guerra foi considerada pelo AK como um elo e recebeu uma medalha comemorativa”.

Em 1995, Tomasz Łychowski visitou Varsóvia e ofereceu ao museu da prisão Pawiak o cartão de Natal que as detentas da cela 25 lhe deram no Natal de 1942. “Este Natal na Pawiak foi muito feliz – afirma. As colegas de cela souberam deixar, de modo ímpar, este dia ser agradável. Além do cartão de Natal, deram-lhe um coelho feito de um pedaço de pano. Tenho-o até hoje. Wanda Samardak contrabandeou alguns pares de sapatos por meio dos guardas ucranianos.

Quando nos prenderam em agosto, eu estava vestido com calças curtas e sandálias. E quando veio o inverno e a geada, uma vestimenta assim era insuficiente. Wanda Samardak era uma pessoa santa. Com sua calma transformava o clima às vezes tenso da cela. Levaram-na para o campo de concentração e lá ela perdeu a vida. Lembro-me de todos eles e dou graças a Deus por terem participado de minha vida.”

Tomasz também salienta a importância da fé para ele. “Até hoje ouço o dramático apelo das mulheres no momento do voo de aviões sobre Varsóvia – diz. Estávamos no porão e as bombas caíam ao redor. Eu tinha 5 anos e estava apavorado. De repente uma mulher desconhecida gritou para mim: «reze!». Com certeza pensava que a oração de uma criança nos salvaria”.

cont. pág. 4

Cd. – Tomasz Lychowski	Cont. – Tomasz Lychowski
<p>Po wojnie, w 1949 roku, Tadeusz i Gertruda Lychowscy z 14-letnim Tomaszem wyjeżdżają do Brazylii. Dzięki UNRRA łatwiej było wyemigrować ze zniszczonej Europy do Ameryki Południowej. Brazylija wydawała się być dobrym wyborem, znali portugalski. Tadeusz – z wykształcenia inżynier agronom – chciał zająć się badaniem rolnictwa tropikalnego.</p> <p>Na starym angielskim statku “Charlton Sovereign” wypłynęli z Bremen do Brazylii. Podróż trwała prawie miesiąc, a nieprzewidziane 10 dni, ponieważ po drodze statek nabrał wody i przechylił się na jeden bok. Na statku było około 800 emigrantów, wśród nich małe dzieci. Wkrótce zaczęły się kłopoty z żywnością, również ryzyko zatonięcia stawało się coraz większe. W końcu dotarli do Vitórii, w stanie Espirito Santo, i tam statek oddano do naprawy. Przyszli dziennikarze i Tadeusz z nimi rozmawiał. Ten wywiad do gazety miał natychmiastowy skutek: życzliwi Brazylijczycy przynosili im jedzenie i przez kilka dni epopeja emigrantów stała się głównym tematem dla mieszkańców Vitórii.</p> <p>Po naprawie statku wyruszyli dalej w drogę, tym razem do Rio de Janeiro. Zatoka Guanabara ich zachwyciła, podobnie jak magiczna panorama miasta Rio.</p> <p>“Przy zejściu ze statku urzędnik brazylijski pytał każdego mężczyznę: <i>Fala português?</i> Mówisz po portugalsku? <i>Sim</i>, tak, odpowiedział tylko mój ojciec i wobec tego... aresztowano go – opowiada Tomasz – Okazało się, że kapitan statku wysłał depezę do Rio de Janeiro, że na statku jest niebezpieczny agitator komunistyczny, który dobrze zna język portugalski.</p> <p>Wyraźnie nie spodobał się kapitanowi wywiad Tadeusza w Vitórii. Po kilku dniach wszystko się wyjaśniło i Tadeusz Lychowski – po Pawiaku, po Auschwitz i po Buchenwaldzie – ponownie odzyskał wolność. Tym razem w Brazylii”.</p> <p>Po roku pobytu w tym kraju Tadeusz Lychowski zmarł. Miał 52 lata i, jak mówi syn: “To, co ojciec przeżył w łagrach niemieckich, radykalnie skróciło mu życie. Osieroceni, żyliśmy z mamą przez pewien czas w bardzo skromnych warunkach na prowincji Brazylii”.</p> <p>Tomasz naukę zaczął w wieku 15 lat na poziomie szkoły podstawowej jako samouk, jeszcze mieszkając w miasteczku Vassouras (niedaleko Fazenda Secretário). W 1952 roku przenieśli się z matką do Rio de Janeiro, gdzie zaczął naukę w szkole średniej. Studia ukończył po wielu tarapatkach, już po trzydziestce, w Rio de Janeiro w języku angielskim w filii uczelni brytyjskiej Cambridge oraz na Papieskim Uniwersytecie Katolickim. Opanował doskonale trzy języki – polski, angielski i portugalski. Pracował w oświacie, szkolnictwie wyższym, opracowywał programy nauczania, prowadził wykłady. Współpracował z czasopismem <i>Aproximações (Zbliżenia)</i>, wydawanym w Brazylii przez prof. Henryka Siewierskiego. “Henryk Siewierski to są szczyty obecności kultury polskiej w</p>	<p>Após a guerra, em 1949, Tadeusz e Gertrude Lychowski, com Tomasz de 14 anos, viajam para o Brasil. Graças à UNRRA (<i>United Nations Relief and Rehabilitation Administration</i>) foi mais fácil emigrar da Europa devastada para a América do Sul. O Brasil parecia ser uma boa escolha, pois conheciam o idioma português. Tadeusz, engenheiro agrônomo, queria promover estudos em agricultura tropical.</p> <p>Em um navio britânico velho, “Charlton Sovereign”, saíram de Bremen para o Brasil. A viagem durou quase um mês e durante 10 dias imprevisíveis durante a viagem, o navio recebeu água e inclinou-se para um dos lados. No navio havia 800 imigrantes e, entre eles, crianças pequenas. Logo começaram os problemas com a comida e o risco de afundar era cada vez maior. Finalmente, chegamos à Vitória no estado do Espírito Santo e lá o navio foi entregue para reparos. Vieram jornalistas e Tadeusz conversou com eles. Esta entrevista para o jornal teve um resultado imediato: brasileiros amigáveis traziam-lhes comida e, por alguns dias, a epopeia dos imigrantes tornou-se o tema principal para os moradores de Vitória.</p> <p>Após o reparo do navio zarparam em frente, desta vez para o Rio de Janeiro. A baía de Guanabara os encantou, assim como o panorama mágico da cidade do Rio.</p> <p>“Ao descer do navio, um funcionário brasileiro perguntou para cada homem: <i>Fala português?</i> <i>Sim</i>, só meu pai respondeu e, por isso, foi preso – conta Tomasz. Descobriu-se que o capitão enviou um telegrama para o Rio de Janeiro de que no navio havia um agitador comunista perigoso, que conhece bem a língua portuguesa.</p> <p>Claramente, a entrevista de Tadeusz em Vitória, não caiu nas graças do capitão. Após alguns dias tudo foi esclarecido e Tadeusz Lychowski, após as prisões em Pawiak, Auschwitz e Buchenwald, foi novamente libertado. Desta vez no Brasil.”</p> <p>Após um ano de permanência neste país, Tadeusz Lychowski faleceu. Tinha 52 anos de idade e como diz o filho “O que o papai passou nas prisões alemãs, encurtou radicalmente sua vida. Órfãos, vivíamos com mamãe por algum tempo em condições muito humildes no interior do Brasil.”</p> <p>Tomasz começou seus estudos no ensino fundamental com a idade de 15 anos como autodidata, vivendo na pequena cidade de Vassouras (perto da Fazenda Secretário). Em 1952, mudou-se com a mãe para o Rio de Janeiro, onde se matriculou na escola secundária. Após muitos problemas, formou-se, já na casa dos trinta, no Rio de Janeiro na filial britânica da Universidade de Cambridge bem como na Pontifícia Universidade Católica. Dominou perfeitamente as três línguas – polonês, inglês e português. Trabalhou em educação, ensino superior, desenvolveu currículos, dirigia palestras. Colaborou com a revista <i>Aproximações</i>, publicada no Brasil pelo Prof. Henryk Siewierski. “Henryk Siewierski representa os topos da presença da cultura polonesa no</p>
cd. str. 5	cont. pág. 5

Cd. – Tomasz Lychowski	Cont. – Tomasz Lychowski
<p>Brazylii – twierdzi Tomasz. – Profesor literatury na Universidade de Brasília, założyciel katedry Norwida na tymże uniwersytecie, poeta, pisarz, tłumacz. Jego przekład Bruno na Schulza jest znakomity. I ma już swoich «apostołów» w Brazylii. Jeden z nich – Marcelo Paiva de Souza – obronił doktorat z literatury polskiej na Uniwersytecie Jagiellońskim i jest również doskonałym tłumaczem. Jego przekłady kilku wierszy Tuwima są arcydziełem”. Siewierski opublikował również <i>Historię literatury polskiej (História da literatura Polonesa, 2000)</i> w języku portugalskim, jak i przekłady współczesnych poetów polskich.</p> <p>Pismo <i>Aproximações</i> wychodziło przez kilka lat i było bardzo efektywnym pomostem między kulturą polską i brazylijską. Tomasz pisał także do pism polonijnych, jak <i>Lud</i> w Kurytybie w Brazylii czy <i>Głos Polski</i> w Buenos Aires w Argentynie. Zapytany o Polonię w tamtym okresie i tą obecną odpowiada, że “niestety, Polonia stopniowo się wykrusza. Lata apogeum to czasy wojenne i powojenne, gdy przybyła do Brazylii, Argentyny i innych krajów Ameryki Łacińskiej duża emigracja polityczna liczyła ona nawet kilka tysięcy osób”. I dodaje: “W pierwszym okresie wojennym spotkała się w Rio de Janeiro śmietanka poezji polskiej (Tuwim, Lechoń, Wierzyński), byli tu też rzeźbiarz August Zamoyski, aktor i reżyser Zbigniew Ziemiński, pisarze, intelektualiści, a nawet kompozytor <i>Maków na Monte Cassino</i> Alfred Schütz. Na statku «Angola» przybyła liczna grupa arystokracji polskiej. Potem Brazylija już była zamknięta na emigrację, zaś część wojennej i powojennej emigracji udała się do innych krajów. Z czasem ci, co zostali, powoli odchodzili (jak się mówi po portugalsku) «na lepsze» – <i>Partir desta para a melhor</i>. Obecnie kurytybski <i>Lud</i> już nie istnieje, <i>Głos Polski</i> w Argentynie ma mniej czytelników, a na mszę św. do naszego kościółka w Rio de Janeiro przychodzi w niedzielę zaledwie kilka osób. To jedyna okazja, by raz na tydzień porozmawiać po polsku. Ks. Zdzisław Malczewski, rektor Polskiej Misji Katolickiej w Brazylii, wydaje pismo <i>Echo Polonii Brazylijskiej</i> w języku polskim i <i>Polonicus</i> w języku portugalskim. Dzielnie walczy, by przybliżyć Brazylijczykom sprawy polskie i kulturę polską – podkreśla Tomasz i wyjaśnia: – Obecnie cel migracji polskiej to przede wszystkim Unia Europejska. Przyszłość Polonii w Brazylii to już nie emigranci, lecz chyba tylko przyjezdni rodacy i «naturalizowani» Brazylijczycy, zakochani w kulturze polskiej. Kilku z nich uczęszcza na lekcje języka polskiego i jeździ do Polski na studia kultury polskiej”.</p> <p>Wielką pasją Tomasza Lychowskiego jest poezja i malarstwo. Artysta brał udział w wystawach indywidualnych i międzynarodowych. Kilkadziesiąt jego obrazów pokazano w Polsce na wystawie <i>Polskie ślady w Brazylii – malarstwo Tomasza Lychowskiego</i> w Pałacu Staszica w Warszawie w 2012 roku.</p>	<p>Brasil, diz Tomasz. Foi professor de literatura na Universidade de Brasília, fundador da cátedra Norwid nessa universidade, poeta, escritor, tradutor. Sua tradução de Bruno Schulz é excelente. E já tem os seus «apóstolos» no Brasil. Um deles é Marcelo Paiva de Souza - fez doutorado em literatura polonesa na Universidade Jaguelônica - e também é um excelente tradutor. Suas traduções de alguns poemas de Tuwim são uma obra-prima”. Siewierski publicou também a <i>História da Literatura Polonesa</i>, em 2000, em português, e traduções de poetas poloneses contemporâneos.</p> <p>A publicação <i>Aproximações</i> saiu por alguns anos e foi uma ponte muito eficaz entre a cultura polonesa e a brasileira. Tomasz escreveu também para publicações da colônia polonesa como <i>Lud</i> (Povo) em Curitiba, Brasil, ou <i>Glos Polski</i> (A voz da Polônia) em Buenos Aires, Argentina. Perguntado sobre a colônia polonesa naquele tempo e o presente responde que: “Infelizmente a colônia polonesa está se desfazendo. Os anos do apogeu foram durante a guerra e no pós-guerra, quando chegou ao Brasil, Argentina e outros países da América Latina, numerosa imigração política que contava alguns milhares de pessoas”. E acrescenta: “No primeiro período da guerra, a nata da poesia polonesa (Tuwim, Lechoń, Wierzyński) encontrava-se no Rio de Janeiro, aqui também estavam o escultor August Zamoyski, o ator e diretor Zbigniew Ziemiński, escritores, intelectuais e até mesmo o compositor de <i>Papoulas de Monte Cassino</i>, Alfred Schütz. A bordo do navio «Angola» chegou um grande grupo da nobreza polonesa. Em seguida, o Brasil foi fechado para a imigração e durante a guerra, e no pós-guerra a imigração foi para outros países. Ao longo do tempo, aqueles que ficaram, lentamente foram «desta para a melhor» (como se diz em Português). Atualmente o jornal Curitibano <i>Lud</i> já não existe mais, <i>Glos Polski</i> na Argentina tem menos leitores e para a missa dominical na nossa igreja do Rio de Janeiro vem poucas pessoas. Esta é a única oportunidade na qual, uma vez por semana, de falar polonês. O padre Zdzisław Malczewski, reitor da missão católica polonesa no Brasil, publica o <i>Eco da Colônia Polonesa no Brasil</i> em polonês e <i>Polonicus</i> em português. Corajosamente luta para aproximar os brasileiros às questões e a cultura polonesa - afirma Tomasz e esclarece: atualmente o alvo da imigração polonesa é, principalmente, a União Europeia. O futuro da comunidade polonesa no Brasil, não são mais os emigrantes, mas provavelmente só os compatriotas visitantes e os brasileiros «naturalizados» apaixonados pela cultura polonesa. Alguns deles frequentam as aulas de língua polonesa e vão para a Polônia estudar a cultura polonesa”.</p> <p>Uma grande paixão de Tomasz Lychowski é a poesia e a pintura. O artista participou de exposições individuais e internacionais. Em 2012, dezenas de seus quadros foram expostos na Polônia, em <i>Vestígios poloneses no Brasil - pintura de Thomas Lychowski</i>, no palácio Staszica em Varsóvia.</p>

Ponadto Tomasz jest autorem tomików wierszy w językach portugalskim, angielskim i polskim: *Glimpses/Vislumbres* (1996), *Voices/Vozes* (1998), *Brisas/Powiewy* (2000), *Graniczne progi/Limiaries de fronteira/Thresholds* (2004), *Encontros/Spotkania* (2006), *Skrzydła/Asas* (2008) i najnowszy *Recomeço* (2014).

Wspomina, że swój pierwszy tomik *Mój Parnas* drukował własnoręcznie na powielaczu. Ucieszył się, że z młodzieńczych wierszy, pisanych, gdy miał dwadzieścia lat, został wybrany jeden i że znalazł się w zbiorze *Recomeço (Zaczynam od nowa)*, który wydał w 2014 roku, by uczcić swoje 80. urodziny.

Najpierw pisał w języku polskim. To były czasy Koła „Świetlików” i na codzień mówili po polsku. Potem jego językiem zawodowym stał się angielski. Tomiki *Glimpses/Vislumbres* i *Voices/Vozes* były pisane po angielsku. Obecnie głównie pisze po portugalsku. W programie dla Radia Polonia pod czas rozmowy z Marią Wieczorkiewicz zgodził się z nią, że to, co pisze, jest polskie, a to, co maluje – brazylijskie. Jak stwierdził: “To jeszcze jeden dowód na to, że emigrant posiada multiosobowość”. Tomasz Lychowski jest autorem wcześniej wspomnianej książki *Moja droga na księżyc* (2010) – wersja w języku portugalskim *Meu caminho para a lua* (2010) i w języku angielskim *My way to the moon* (2012) – w której umieścił wątki autobiograficzne. Zapytany, czy ta książka wspomnieniowa mówi o jego tożsamości, o dzieciństwie w Angoli, odpowiada: “Wychodzi w niej na jaw cała problematyka mojej tułaczki po świecie. Wykorzenia. Zaczyna się wszystko oczywiście w Angoli. Ona nadal we mnie istnieje. Jak mówię:

Jaka moja w tym wina

– urodzony w Angoli –

że nie jestem czarny?

Zaadoptowany przez Brazylię

że jestem gringo?

Jaka wina?

Że jestem synem Niemki w Polsce

Polaka w Niemczech?

Dość nie rzeczywistych win!

Czy nie wystarczą te prawdziwe?

Spytałam, na czym polega jego tożsamość narodowa: angolska, polska i niemiecka. Odpowiedział, że nie narodowość, obywatelstwo, lecz ważne jest spotkanie z człowiekiem, “który do mnie wyciąga swą rękę (a ja do niego!). Ważna jest bliskość ludzka, a nie etniczna. Dość podziału na «my» i «oni». Ale tak naprawdę czuję się Polakiem. W poezji, jak mawiał Szekspir, *in the end truth will out*”. Poeta podkreśla to w wierszu pt. *Im bardziej*:

Im bardziej szukam Brazylii

tym bardziej odkrywam Polskę

i odwrotnie

... ..

Tomasz Lychowski, *Warszawska Starówka* (A cidade velha de Varsóvia)
(<http://www.dziennik.com/przeglad-polski>)

Além disso, Tomasz é autor de livros de poesia em português, inglês e polonês: *Glimpses/Vislumbres* (1996), *Voices/Vozes* (1998), *Brisas/Powiewy* (2000), *Graniczne progi/Limiaries de fronteira/Thresholds* (2004), *Encontros/Spotkania* (2006), *Skrzydła/Asas* (2008) e o mais recente *Recomeço* (2014).

Lembra que seu primeiro livro, *Mój Parnas*, foi impresso pessoalmente em estêncil. Ficou contente que dos versos de sua juventude, escritos quando tinha vinte anos, foi escolhido um e que este se encontra na coleção *Recomeço*, que publicou em 2014, para comemorar seus 80 anos.

Primeiro escrevia no idioma polonês. Aqueles eram os tempos do Círculo “Vagalumes” e todos os dias falavam polonês. Depois sua língua profissional foi o inglês. Os livros *Glimpses/Vislumbres* e *Voices/Vozes* foram escritos em inglês. Atualmente escreve, sobretudo, em português. No programa para a rádio Polônia, durante a conversa com Maria Wieczorkiewicz, concordou com ela que o que ele escreve é polonês e o que pinta é brasileiro. Como afirmou: “Isso ainda é mais uma prova que o imigrante tem personalidade múltipla”. Tomasz Lychowski é autor dos livros acima mencionados, *Meu caminho para a lua* (2010) – uma versão em português e inglês, *My way to the moon* (2012), nos quais inseriu temas autobiográficos. Perguntado se esta biografia conta a história de sua identidade, sua infância em Angola, responde: “Vem à tona toda a problemática de minha vida errante pelo mundo. Extirpações. Tudo, é claro, começa em Angola. Ela continua a existir dentro de mim. Como digo:

Qual a minha culpa de que

- nascido em Angola –

de que eu não seja negro?

Adotado pelo Brasil

de que sou um gringo?

Que culpa?

Que sou filho de uma alemã na Polônia

de um polonês na Alemanha?

Culpas um tanto irrealis!

Não bastam as verdadeiras?

Perguntei em que se baseia sua identidade nacional: angolana, polonesa e alemã. Respondeu que não é a nacionalidade, cidadania, mas importante é encontrar o homem, “aquele que me estende a mão (e eu para ele!). O importante é a proximidade humana e não a étnica. Basta com a distinção «nós» e «eles». Mas, assim de verdade,

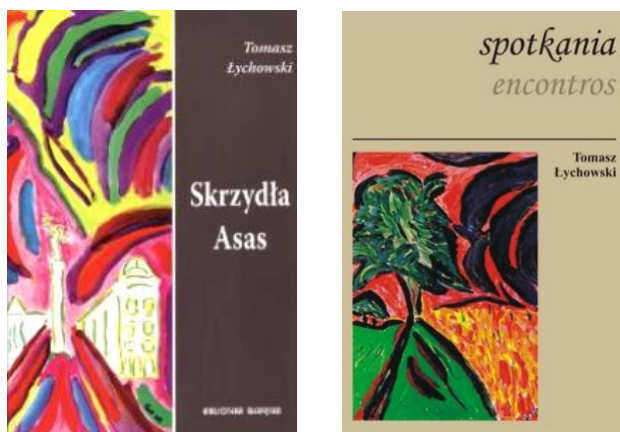
Cd. – Tomasz Lychowski

*Tak naprawdę
czuję się Polakiem
Brazylijczykiem
gdy człowiek
pokazuje swe ludzkie oblicze
gdy przekracza próg siebie samego
gdy do mnie wyciąga swą rękę*

Tomasz Łychowski od 2004 roku należy do londyńskiego Związku Pisarzy na Obczyźnie. “Uważam, że związek miał wielkie zasługi w przeszłości, a obecnie może przyczynić się do przedstawiania bardziej obiektywnej wizji Polski – podkreśla mój rozmówca. – Patrząc na kraj z zagranicy łatwiej nam spostrzec to, co istotne. W Polsce poglądy bywają zbyt radykalne. Dzielać naród. A z naszej perspektywy wcale nie jest w Polsce tak źle. Widoczny jest postęp. Na przykład wysoko lokuje się szkolnictwo polskie na tle innych krajów. PZPO może przyczynić się do złagodzenia tej sytuacji, organizując seminaria i publikując na ten temat teksty. Nie tylko literackie. Coś na wzór paryskiej *Kultury*. ZPPO powinien być pojmowany też jako misja!”

Zapytany, jak patrzy na swoje życie, Tomasz odpowiada: “Biorąc udział w programach telewizyjnych, tłumacząc artykuły i książki (m.in. Kołakowskiego), pisząc recenzje z filmów polskich, urządzając wieczory literackie (m.in. poświęcone twórczości Conrada, Szymborskiej, Tuwima), mówiąc o wkładzie artystów polskich w kulturę brazylijską (m.in. o Zbigniewie Ziemińskim – “polskim ojcu nowoczesnego teatru brazylijskiego”) staram się budować pomost między Brazylią i Polską... Kilka dni temu znajomy Brazylijczyk powiedział mi, że pasjonuje się *Trylogią* Sienkiewicza. *Trylogię* tłumaczył niedawno zmarły Tomasz Barciński, który także przełożył na portugalski Gombrowicza, Kapuścińskiego i wielu innych znakomitych pisarzy polskich. A więc taki jest sens naszej emigracji do Brazylii: stać się pomostem między dwiema kulturami”.

Zdjęcie – Tomasz Lychowski, Londyn 2008r.
www.dziennik.com/przeglad-polski.czerw.2015

Alguns dos livros de autoria de Tomasz Lychowski
<http://www.portalpolonia.org>

Cont. – Tomasz Lychowski

sinto-me polonês. Na poesia, como dizia Shakespeare, *in the end truth will out* (no final, a verdade aparece)”. O poeta assinala isso no poema intitulado *Im bardziej* (Quanto mais):

*Quanto mais procuro o Brasil
tanto mais descobro a Polônia
e vice-versa*

... ..

*Realmente
sinto-me polonês
brasileiro
quando o homem
mostra suas expressões humanas
quando excede o limite de si próprio
quando estende-me sua mão*

Tomasz Łychowski, desde 2004, pertence à Associação Londrina dos Escritores no Exterior. “Acho que a associação teve muitos méritos no passado e agora pode contribuir para uma visão mais objetiva da Polônia – sublinha meu entrevistado. Olhando de fora para a Polônia é mais fácil constatar o que é relevante. Na Polônia as ideologias costumam ser um tanto radicais. Dividem a nação. E de nossa perspectiva, na Polónia as coisas não estão tão ruins. Por exemplo, a educação encontra-se em um nível alto em comparação com outros países. A PZPO pode ajudar a aliviar esta situação, organizando seminários e publicando textos sobre o assunto. Não só literários. Algo semelhante à *Kultura* (Cultura) de Paris. A ZPPO deveria ser considerada também como uma missão”.

Perguntado como vê sua vida, Tomasz responde: “Participando de programas de televisão, traduzindo artigos e livros (entre outros, de Kołakowski), escrevendo resenhas de filmes poloneses, preparando noites literárias (entre outras, dedicadas a Conrad, Szymborska, Tuwim), falando sobre a contribuição dos artistas poloneses na cultura brasileira (incluindo Zbigniew Ziemiński – pai do teatro brasileiro moderno) faço o possível para construir uma ponte entre o Brasil e a Polónia... Há alguns dias atrás um amigo brasileiro me disse que é apaixonado pela trilogia de Sienkiewicz. A trilogia foi traduzida há pouco tempo por Tomasz Barciński, que também traduziu para o português Gombrowicz, Kapuściński e vários outros escritores poloneses notáveis. Então, este é o sentido de nossa imigração para o Brasil: tornar-se uma ponte entre as duas culturas”.

Foto no título – Tomasz Lychowski, Londres 2008
www.dziennik.com/przeglad-polski.jun.2015

Pinturas de Tomasz Lychowski, de 2013 e 2014
<http://www.portalpolonia.org>

I. Chronologia i tło historyczno-społeczne

Początek i koniec tej epoki wyznaczają najważniejsze w XX wieku wydarzenia historyczne. Za jej początek uważa się - koniec I wojny światowej, czyli rok 1918. Za koniec epoki dwudziestolecia międzywojennego przyjmuje się początek II wojny światowej, czyli 1939 rok. W Polsce czasy te dzieli się na dwie fazy, to jest okres jasny (1918-1932) oraz tzw. okres ciemny (1932-1939).

Po I wojnie światowej równowaga sił państw europejskich została całkowicie zburzona. Dawne potęgi europejskie straciły znaczenie, powstało ZSRR czyli pierwsze na świecie państwo socjalistyczne a największą potęgą kapitalistyczną stały się Stany Zjednoczone Ameryki Północnej. Nastąpiły wielkie zmiany w moralności oraz w osobowości. W życiu społecznym coraz poważniejszą rolę zaczęły odgrywać kobiety, zarówno w kulturze jak i w polityce. Warto dodać, że rozwinęły się: kino, radio, prasa, telewizja i kultura masowa oraz powstały nowe możliwości dla tzw. politycznej propagandy.

II. Przedstawiciele filozofii i nauki

Do największych postaci tego okresu zaliczamy takich, jak; Henryk Poincaré (sceptycyzm poznawczy), William James - twórca pragmatyzmu, Albert Einstein - autor teorii względności, Zygmunt Freud (psychoanaliza), Alfred Adler i Karol Gustaw Jung (kontynuatorzy myśli naukowej Freuda).

III. Kierunki artystyczne

Kubizm - to kierunek, głównie w malarstwie, w którym obraz jest traktowany jako kompozycja brył. Kształty to nic innego jak formy geometryczne. Do największych przedstawicieli zaliczyć należy takich artystów jak; Pablo Picasso czy Georges Braque. W literaturze kubizm reprezentował głównie Guillaume Apollinaire, w Polsce Adam Ważyk. Charakterystyczne cechy literackiego kubizmu to likwidacja związków przyczynowo-skutkowych, odrzucenie logicznych zasad formułowania wypowiedzi oraz zestawianie różnych nie związanych ze sobą elementów.

Ekspresjonizm - to prąd, który w sztuce związany był z dążeniem artysty do spontanicznego wyrażania treści wewnętrznych tzw. ekspresji, czyli siły wyrazu gwałtownych uczuć. Przykładem może być obraz E. Muncha *Krzyk*. W literaturze cechy tego kierunku najpełniej wystąpiły w dramacie. W Polsce nurt ten był reprezentowany przez pisarzy skupionych wokół poznańskiego czasopisma „Zdrój”, wydawanego przez Jerzego Hulewicza.

Futuryzm (łac. *futurus* – przyszły) kierunek, który uważany był za awangardę nowych czasów. Jego twórcy manifestowali w sztuce całkowite odrzucenie przeszłości, założenia artystyczne realizowali głównie w poezji, w której stosowali przekształcanie języka i wprowadzanie języka techniki. Pierwszy manifest

cd. str. 9

I. Cronologia e fundo histórico-social

O princípio e o fim desta era designam os eventos históricos mais importantes do século XX. Seu início é considerado o fim da 1ª Guerra Mundial, ou seja, o ano de 1918. O final do período dos vinte anos entre guerras considera-se o começo do fim da 2ª Guerra Mundial, ou seja, o ano de 1939. Na Polônia as fases são divididas em duas formas, o período brilhante (1918-1932) e o período escuro (1932-1939).

Após a 2ª Guerra Mundial o equilíbrio de poder dos Estados europeus foi completamente arruinado. A antiga potência europeia perdeu sua importância, e surgiu a União Soviética, isto é, a primeira nação socialista do mundo, e os Estados Unidos da América do Norte, a nação com maior poder capitalista. Ocorreram grandes mudanças na moral e personalidade. Na vida social, na cultura e na política as mulheres começaram a ter um papel cada vez mais importante. É interessante notar que se desenvolveram: o cinema, o rádio, a imprensa, a cultura de massas e a televisão, bem como foram criadas novas oportunidades para a propaganda política.

II. Representantes da filosofia e da ciência

As grandes figuras desse período incluem personagens como: Henri Poincaré (ceticismo cognitivo), William James - fundador do pragmatismo, Albert Einstein - autor da teoria da relatividade, Sigmund Freud (psicanálise), Alfred Adler e Carl Gustav Jung (continuadores do pensamento científico de Freud).

III. Tendências da arte

Cubismo – é uma tendência, principalmente na pintura, na qual a imagem é tratada como uma composição de linhas sólidas. Não são nada além de formas geométricas. Os maiores representantes incluem artistas como: Pablo Picasso e Georges Braque. Na literatura o cubismo foi representado principalmente por Guillaume Apollinaire, na Polônia por Adam Ważyk. As características do cubismo literário é o desmantelamento das relações causa-efeito, rejeição dos princípios lógicos para a formulação de discursos e a compilação de vários elementos não ligados entre si.

Expressionismo – corrente, que na arte foi associada ao desejo do artista para a manifestação espontânea do teor interno, a assim chamada expressão, isto é, a força da palavra de sentimentos impetuosos. Um exemplo pode ser o quadro *O grito* de E. Munch. As características da literatura nesta corrente surgiram com maior plenitude no drama. Na Polônia, esta tendência foi representada por escritores reunidos na revista de Poznań, „Zdrój”, publicado por Jerzy Hulewicz.

Futurismo (em latim *futurus* - futuro), corrente que foi considerada a vanguarda dos novos tempos. Seus criadores manifestavam na arte uma rejeição total do passado, realizavam pressupostos artísticos basicamente na poesia, na qual aplicavam modificação da linguagem e técnicas de linguagem. O primeiro manifesto

cont. pag 9

Cd. - Dwudziestolecie międzywojenne	Cont. - Vinte anos entre guerras
<p>futurystyczny ogłosił w 1909 roku, Włoch Filippo Tomasso Marinetti. Polscy futuryści skupieni byli w dwóch ośrodkach; warszawskim (Aleksander Wat, Anatol Steru) oraz krakowskim (Tytus Czyżewski, Stanisław Młodożeniec, Bruno Jasioński).</p>	<p>futurístico foi anunciado por Włoch Filippo Tomasso Marinetti, em 1909. Os futuristas poloneses estavam reunidos em dois lugares: Varsóvia (Aleksander Wat, Anatol Steru) e Cracóvia (Tytus Czyżewski, Stanisław Młodożeniec, Bruno Jasioński).</p>
<p>Dadaizm (franc. <i>dada</i> - dziecinna zabawka), którego twórcy głosili całkowity bezsens rzeczywistości, charakteryzował ich anarchiczny bunt i totalna negacja. Ich utwory były potokiem luźnych słów. Do najbardziej znanych przedstawicieli dadaizmu należą: Tristan Tzara, Louis Aragon, Jean Cocteau i Andre Breton.</p>	<p>Dadaísmo (do francês <i>dada</i> – “cavalo de madeira” brinquedo infantil), que os criadores proclamavam como a insensatez total da realidade, caracterizada por sua rebelião anárquica e negação total. Suas criações eram um conjunto de palavras soltas. Os representantes mais famosos incluem: Tristan Tzara, Louis Aragon, Jean Cocteau e Andre Breton.</p>
<p>Nadrealizm (surrealizm) - kierunek, którego zwolennicy uważali, że artysta może posługiwać się elementami natury ale nie powinien jej naśladować. Autorem pierwszego manifestu nadrealistów, ogłoszonego w 1924 roku był Andre Breton. Inni jego przedstawiciele to; wspomniany już Louis Aragon, Paul Eluard oraz Antonin Artaud.</p>	<p>Surrealismo - corrente na qual os proponentes acreditavam que o artista poderia usar os elementos da natureza, mas não deveria imitá-la. O autor do primeiro manifesto surrealista, anunciado em 1924, foi Andre Breton. Outros representantes; o já citado Louis Aragon, Paul Eluard e Antonin Artaud.</p>
<p>Behawioryzm - to również bardzo popularne pojęcie <i>Dwudziestolecia Międzywojennego</i>. Był to nie tylko ukształtowany w Ameryce kierunek w psychologii, który zakładał, że prawdę o człowieku przyniesie badanie jego reakcji i zachowań. Ale była to także tendencja literacka, która całkowicie rezygnowała z analizy psychologicznej na rzecz opisu zachowań bohatera czy też np. jego sposobu mówienia. Przykładem mogą tu być utwory E. Hemingwaya czy też J. dos Passosa.</p>	<p>Behaviorismo - é também um conceito muito popular do período entre guerras. Era não só uma corrente psicológica formada nos Estados Unidos, que postulava que a verdade sobre o homem traria o estudo sobre sua reação e comportamento. Mas foi também uma tendência literária que se originou da análise psicológica para descrever o comportamento do herói ou, também, sua maneira de falar. Um exemplo podem ser as músicas de E. Hemingway ou J. dos Passos.</p>
<p>Grupy poetyckie Dwudziestolecia</p>	<p>Grupos poéticos dos 20 anos</p>
<p>Skamander - chyba najbardziej znana grupa poetów, od 1920 roku skupionych wokół warszawskiego czasopisma o tej samej nazwie, wychodzącego w latach 1920-1928 i 1935-1939.</p>	<p>Skamander - provavelmente o grupo de poetas mais famoso desde a década de 1920, concentrado em torno da revista varsoviana de mesmo nome, nos anos 1920-1928 e 1935-1939.</p>
<p>Skamandryci głosili kult życia, zachwycali się urokami codzienności, ich utwory cechował optymizm i witalizm. Wprowadzili też nowe, prozaiczne tematy, stosowali język potoczny, opisywali nastrój chwili i jednorazowe zdarzenia. Bohaterem ich poezji stał się przeciętny człowiek i jego przeżycia. Jako członkowie grupy unikali jednak sformułowań programowych. W zasadzie tworzyło ją pięciu poetów; Julian Tuwim, Kazimierz Wierzyński, Jarosław Iwaszkiewicz, Antoni Słonimski i Jan Lechoń. Ze <i>Skamandrem</i> związani też byli Maria Pawlikowska-Jasnorzewska i Jerzy Liebert. Za swego literackiego patrona uznali Leopolda Staffa.</p>	<p>Os ‘skamanderistas’ divulgavam o culto à vida, ficavam entusiasmados com as regalias da vida cotidiana, suas criações tinham otimismo e a vitalidade. Introduziram também, temas novos, mundanos, usavam a língua coloquial, descreviam o clima do momento e eventos únicos. O herói de sua poesia era o homem comum e sua vivência. Como membros do grupo evitavam, no entanto, a formulação programática. Em princípio, foi composta por cinco poetas: Julian Tuwim, Kazimierz Wierzyński, Jarosław Iwaszkiewicz, Antoni Słonimski e Jan Lechoń. Com o movimento Skamander estavam envolvidos também Maria Pawlikowska-Jasnorzewska e Jerzy Liebert. Consideravam Leopold Staffa patrono literário.</p>
<p>Awangarda Krakowska - tworzyli ją artyści skupieni wokół pisma „Zwrotnica”, wydawanego w latach 1922-1927. Duchowym przywódcą tej grupy został Tadeusz Peiper, który na łamach <i>Zwrotnicy</i> sformułował swoją teorię poezji. Awangardysty głosili kult cywilizacji, maszyny i techniki, wyrażali dynamikę współczesnego im życia. Związane z tym były zmiany w mowie poetyckiej, między innymi postulat ekonomizacji języka, nowej metafory, stosowania ekwiwalentów zamiast funkcjonujących już nazw. Zdaniem członków tej grupy <i>poeta</i> to rzemieślnik słowa. W skład awangardystów wchodził m.in. Julian Przyboś, Jalu Kurek, Jan Brzękowski.</p>	<p>A vanguarda de Cracóvia - criada por artistas centrados em torno da revista “Zwrotnica”, publicada nos anos 1922-1927. O líder espiritual deste grupo foi Tadeusz Peiper, que em “Zwrotnica” formulou sua teoria da poesia. Os vanguardistas pregavam o culto à civilização, maquinário e tecnologia, e expressavam a dinâmica de sua vida contemporânea. Com isso estavam relacionadas as mudanças no discurso poético, entre outras a postulação da nova metáfora de economia de linguagem, o uso de equivalentes de caixa em vez de nomes existentes. O postulado dos membros deste grupo era que o poeta era o escultor da palavra. Entre os</p>

Cd. - Dwudziestolecie międzywojenne	Cont. – Vinte annos entre guerras
<p>Futuryści - pierwsze ich wystąpienia miały miejsce już ok.1919 roku. Ich najgłośniejszym manifestem był artykuł „Prymitywiści do narodów świata”, opublikowany w pierwszym tomiku poezji futurystycznej „Gga” (1920r.) Jak już wspomniano Futuryści polscy skupieni byli w dwóch ośrodkach; krakowskim (Tytus Czyżewski, Stanisław Młodożeniec, Bruno Jasiński) oraz warszawskim (Anatol Stern, Aleksander Wat). Główną cechą ich twórczości była poetycka i estetyczna prowokacja. Futuryści zrywali z zasadami ortografii, byli zwolennikami „słowa na wolności”, domagali się odrzucenia reguł gramatycznych i składniowych. Organizowali też różne happeningi i imprezy publiczne, którym często towarzyszyły skandale i atmosfera sensacji obyczajowej.</p> <p>Żagary - to grupa poetów, studentów Uniwersytetu Wileńskiego, skupionych wokół czasopisma „Żagary”, wychodzącego od 1931 roku. W swojej poezji żagaryści posługiwali się podniosłym, patetycznym stylem. Ich utwory cechował katastrofizm, poczucie rosnącego zagrożenia i lęk przed wojną. Z grupą Żagary związani byli; Aleksander Rymkiewicz, Czesław Miłosz, Jerzy Zagórski, Teodor Bujnicki, Jerzy Putrament i okresowo Stanisław Cat-Mackiewicz.</p> <p>II Awangarda - tak z kolei określano ogólnie grupy poetyckie, które w latach trzydziestych kształtowały się w nawiązaniu programowym (pozytywnym lub negatywnym) do <i>Awangardy Krakowskiej</i>. Do najważniejszych przedstawicieli zaliczyć trzeba takich twórców jak; Józef Czechowicz i poetów należących do Żagary. Łączyła ich dominacja swobody, katastrofizm, ale też wyobraźnia i wizjonerstwo.</p> <p>Kwadryga - grupa poetycka działająca w Warszawie, na przełomie lat dwudziestych i trzydziestych XX wieku, która skłaniała się ku problematyce etycznej i społecznej. Za intelektualnego patrona uznano C.K. Norwida. Członkami tej grupy byli tacy twórcy jak; S. Flukowski, W. Sebyła, W. Słobodnik, L. Szenwald, czy na krótko K.I Gałczyński.</p> <p>Reasumując warto podkreślić, że okres <i>Dwudziestolecia Międzywojennego</i> to niezwykle ciekawa epoka literacka. Obok poezji, którą tworzyli tak wielcy jak; J. Tuwim, M. Pawlikowska-Jasnorzewska, B. Leśmian, L. Staff czy J. Przyboś, rozwijała się wspaniała proza.</p> <p>W tym okresie, na trwale do historii literatury polskiej zapisali się przecież; S. Żeromski, Z. Nałkowska, M. Kuncewiczowa, W. Gombrowicz, Z. Kossak, czy mistrz dramatu S.I. Witkiewicz.</p> <p>W literaturze światowej to równie ciekawy okres, na który przypada wspaniała twórczość autora „Procesu”- Franza Kafki, jak też Michaiła Bułhakowa, autora wielkiego dzieła jaką jest powieść „Mistrz i Małgorzata”.</p>	<p>vanguardistas estavam Julian Przyboś, Jalu Kurek, Jan Brzękowski.</p> <p>Futuristas - suas primeiras aparições ocorreram próximo de 1919. Seu manifesto mais ruidoso foi o artigo "Primitivistas para as nações do mundo", publicado na primeira coleção de poesias futuristas "Gga" (1920) Como já mencionado, os futuristas poloneses estavam concentrados em dois locais: Cracóvia (Tytus Czyżewski, Stanisław Młodożeniec, Bruno Jasiński) e Varsóvia (Anatol Stern, Aleksander Wat). A característica principal de seu trabalho era a provocação poética e estética. Os futuristas rompiam as regras de ortografia, eram defensores das “palavras para a liberdade”, reivindicavam a rejeição das regras de sintaxe e gramática. Organizavam, também, diversos acontecimentos e eventos públicos, muitas vezes acompanhados por escândalos e sensacionalismo de comportamento.</p> <p>Żagary - é um grupo de poetas, estudantes da Universidade de Vilnius, reunidos no jornal „Żagary”, publicado desde 1931. Em sua poesia os ‘zagaristas’ usavam um estilo cerimonioso e patético. Suas composições mostravam o catastrofismo, sentimento de ameaças crescentes e o medo da guerra. Com o grupo Żagary estavam envolvidos: Alexander Rymkiewicz, Czesław Miłosz, Jerzy Zagórski, Teodor Bujnicki, Jerzy Putrament e, periodicamente, Stanisław Cat-Mackiewicz.</p> <p>II Vanguarda – em geral, assim eram definidos os grupos de poesia, que, na década de 1930, desenvolveram uma referência clara (positivismo ou negativismo) à Vanguarda de Cracóvia. Aos representantes mais importantes é necessário incluir tais como: Józef Czechowicz e poetas pertencentes à Żagary. Unia-os a dominação da liberdade, catastrofismo, mas, também, a imaginação e o visionismo.</p> <p>Quadriga – grupo poético que atuava em Varsóvia, na virada dos anos vinte e trinta do século XX, que se inclinou em direção às questões éticas e sociais. Como patrono intelectual é reconhecido C.K. Norwid. Os membros deste grupo eram artistas tais como: S. Flukowski, W. Sebyła, W. Słobodnik, L. Szenwald, e, por pouco tempo, K.I. Gałczyński.</p> <p>Concluindo, deve-se notar que o período de vinte anos entre as guerras é uma época literária extremamente interessante. Ao lado da poesia, que criavam os tão grandes como: J. Tuwim, M. Pawlikowska-Jasnorzewska, B. Leśmian, L. Staff ou J. Przyboś, era desenvolvida uma prosa fantástica.</p> <p>Durante este período, a história da literatura polonesa contou, ainda, com: S. Żeromski, Z. Nałkowska, M. Kuncewiczowa, W. Gombrowicz, Z. Kossak ou o mestre do drama S.I. Witkiewicz.</p> <p>A literatura mundial também foi um período interessante no qual havia grandes obras do autor de “O Processo” - Franz Kafka, assim como Mikhail Bulgakov, autor da grande obra que é o romance “O mestre e a Margarida”.</p>
<p>Na podstawie „Literatury Polskiej” PIW, 2000 Opracowała: prof. Barbara Rzycki</p>	<p>Bibliografia: „Literatura Polska” PIW, 2000 Preparou: profa. Barbara Rzycki</p>

Najważniejsze wydarzenia i rocznice (IV - VI/15) - Principais eventos e aniversários (abr.-jun./15)

W Polsce (na Polônia)

05 / 04	<i>Wielkanoc</i> (Páscoa)
01 / 05	<i>Międzynarodowe Święto Pracy</i> (Dia Internacional do Trabalho)
02 / 05	<i>Dzień Flagi Rzeczypospolitej Polskiej oraz Dzień Polonii i Polaków za Granicą</i> (Dia da Bandeira da Rep. da Polônia e Dia da Colônia Polonesa e Poloneses no Exterior)
03 / 05	<i>Święto Konstytucji 3 Maja i uroczystość NMP- Królowej Polski</i> (Festa da Constituição de 3 de maio e de Nossa Senhora Rainha da Polônia)
26 / 05	<i>Dzień Matki</i> (Dia das Mães)
01 / 06	<i>Międzynarodowy Dzień Dziecka</i> (Dia Internacional da Criança)
24 / 06	<i>Dzień Ojca</i> (Dia dos Pais)

No Brasil (W Brazylii)

05 / 04	Páscoa – Missa na Igreja Na. Sra. Auxiliadora 11h00
01 / 05	Dia do Trabalho
02 / 05	Dia da Bandeira da Rep. da Polônia e Dia da Colônia Polonesa e Poloneses no Exterior
03 / 05	Dia da Constituição da Polônia e Festa de Na. Sa. Rainha da Polônia

Redigiu: Lea Żutkiewicz

Z życia szkoły - urodziny obchodzą ... Da vida da Escola - comemoram seus aniversários...

Abril: 01 Jusceline S Lessa; 19 Elisa Janicki Pasti; 30 Cesar D Fróes; 21 Simone D dos Santos

Maió: 20 Francisco N Leal; 22 Camila L Marques; 28 Fernanda Beatriz MP Gouvêa

Junho: 01 Michelle Voloszyn Carvalho; 05 Jeanine J Will; 06 Jean Pierre Morais; 11 Isabella Coelho; 20 Anna Dacyszyn Andreatta; 25 Camila Nunes Oliveira

*Sto lat, sto lat, niech żyją, żyją nam,
Sto lat, sto lat, niech żyją, żyją nam,
Jeszcze raz, jeszcze raz
Niech żyją, żyją nam ...*

Wszystkim Jubilatam życzymy wszystkiego najlepszego! Zdrowia, radości i wszelkiej pomyślności!!!

Aos aniversariantes deseamos tudo de bom! Saúde, alegrias e felicidades!!!

Redakcja Biuletynu Szkolnego zaprasza czytelników do lektury nowego cyklu - z serii nauka języka polskiego. Polecamy Państwu „Gramatykę polską w pigułce”, w tym numerze Biuletynu omówimy RZECZOWNIK.

A Redação do Boletim convida os leitores para acompanhar o novo ciclo da série sobre o aprendizado da língua polonesa. Recomendamos aos senhores a “Gramática polonesa em poucas palavras” e nesta edição discutiremos o SUBSTANTIVO.

GRAMATYKA POLSKA W PIGUŁCE - cz. I

Części mowy i fleksja (odmiana)

RZECZOWNIK

Jest to odmienna i samodzielna część mowy, która nazywa i oznacza:

osoby - np. *student, dziecko, kobieta*

przedmioty - np. *dom, samochód, walizka*

zwierzęta i rośliny - np. *krowa, kot, kaktus*

czynności - np. *bieganie, latanie, pisanie*

pojęcia - np. *wolność, solidarność, niewolnictwo*

cechy - np. *młodość, starość, szybkość*

Rzeczownik **odmienia się przez przypadki i liczby**. Występuje w jednym z trzech rodzajów (męskim, żeńskim lub nijakim), ale **nie odmienia się przez rodzaje**.

W podstawowej formie odpowiada na pytania: *kto? co?*

Rzeczowniki dzielą się na następujące kategorie:

własne - np. *Warszawa, Wisła, Anna*

pospolite - np. *rzeka, drzewo, pies*

żywotne - np. *lekarz, kobieta, kot*

nieżywotne - np. *zeszyt, książka, szkoła*

rzeczowniki zbiorowe - np. *wojsko, młodzież, harcerstwo*

Liczby i rodzaje rzeczowników

Zdecydowana większość rzeczowników odmienia się przez liczby i posiada **obie** formy:

liczba pojedyncza - *park, koń, wiatr*

liczba mnoga - *parki, konie, wiatry*

Liczby pojedynczej nie mają rzeczowniki, takie jak np. *Karpaty, Alpy, Himalaje, Niemcy, Włochy, Katowice, sanki, drzwi, urodziny, imieniny, usta*

Liczby mnogiej nie mają takie rzeczowniki jak na przykład: *piękno, zło, zieleń, czytanie* (rzeczowniki abstrakcyjne lub oderwane), *złoto, drewno, stal* (rzeczowniki konkretne lub materialne), *młodzież, ptactwo, ubrania* (rzeczowniki zbiorowe). Liczby mnogiej nie mają również zaimki: *kto, co, ktoś, coś, ktoś, cóż, nikt, nic, się ...*

W liczbie pojedynczej rzeczownik posiada trzy rodzaje, w liczbie mnogiej tylko dwa. Rzeczownik *nie odmienia się* przez rodzaje:

Liczba pojedyncza

rodzaj męski (ten)

np. *uczeń*

rodzaj żeński (ta)

np. *lalka*

rodzaj nijaki (to)

np. *dziecko*

Liczba mnoga

rodzaj męskoosobowy (ci)

np. *studenci*

rodzaj niemęskoosobowy (te)

np. *dziewczyny*

Czasami spotykamy się z sytuacją, że w liczbie mnogiej rzeczownik posiada trzy rodzaje (podobnie jak w liczbie pojedynczej).

Również poprawne jest stwierdzenie:

te *kobiety* - rodzaj niemęskoosobowy lub rodzaj żeński

te *dzieci* - rodzaj niemęskoosobowy lub rodzaj nijaki

ci *muzycy* - rodzaj męskoosobowy lub rodzaj męski

Bardzo dużo rzeczowników nie uwzględnia płci, np. „do *wodopoju przyszły zebry, antylopy, żyrafy i wiele hien*”.
W tym przypadku trudno określić, czy były to samce czy samice.

Rodzaj rzeczowników osobowych związany jest z rodzajem naturalnym, czyli płcią.

ten mężczyzna	ta kobieta	to dziecko
ci mężczyźni	te kobiety	te dzieci

Rodzaj rzeczowników nieżywotnych zależy wyłącznie od *formy* wyrazu. Nazywamy go rodzajem gramatycznym:

ten stolik, ta gazeta, to słońce, (*a więc*) te stoliki, te gazety, te słońca

Rzeczowniki odmieniają się nie tylko przez liczby, ale też przez *przypadki*. Odmiana przez przypadki to inaczej **deklinacja**.

Przypadek	Liczba pojedyncza	Liczba mnoga
Mianownik (kto? co?)	dom	dom-y
Dopelniacz (kogo? czego)	dom-u	dom-ów
Celownik (komu? czemu?)	dom-owi	dom-om
Biernik (kogo? co?)	dom	dom-y
Narzędnik (z kim? z czym?)	z dom-em	z dom-ami
Miejscownik (o kim? o czym?)	o dom-u	o dom-ach
Wołacz (o!)	o domu!	o dom-y!

W czasie odmiany przez przypadki ulega zmianie tylko końcówka wyrazu. *Temat* pozostaje taki sam, choć mogą pojawić się tzw. *oboczności*, czyli wymiana jednych głosek na inne.

Temat - to ta część wyrazu, która pozostaje po oddzieleniu końcówki i nie zmienia się w trakcie odmiany przez przypadki.

np. wyraz *morze*; (temat) - *morz* (końcówka) + *e*

Końcówka - to ta część wyrazu, która zmienia się podczas odmiany przez przypadki.

Tematy oboczne to różne postaci tego samego tematu. Wyraz, którego wszystkie formy fleksyjne mają taki sam *temat*, nazywa się niezmiennie - tematowym. Jeśli zaś wyraz ma *temat* o różnych wariantach, nazywa się zmiennotematowym.

Rodzaje deklinacji rzeczownika

Odmiana męska - liczba pojedyncza		Odmiana męska - liczba mnoga	
M (kto? co?)	brat, pan, stół, róg	M (kto? co?)	bracia, panowie, stoły, rogi
D (kogo? czego?)	brata, pana, stołu, rogu	D (kogo? czego?)	braci, panów, stołów, rogów
C (komu? czemu?)	bratu, panu, stołowi, rogowi	C (komu? czemu?)	braciom, panom, stołom, rogom
B (kogo? co?)	brata, pana, stół, róg	B (kogo? co?)	braci, panów, stoły, rogi
N (z kim? z czym?)	z bratem, z panem, ze stołem, z rogiem	N (z kim? z czym?)	z braćmi, z panami, ze stołami, z rogami
Ms. (o kim? o czym?)	o bracie, o panu, o stole, o rogu	Ms. (o kim? o czym?)	o braciach, o panach, o stołach, o rogach
W (o !)	bracie!, panie!, stole! rogu!	W (o !)	bracia!, panowie!, stoły!, rogi!

Odmiana żeńska - liczba pojedyncza		Odmiana żeńska - liczba mnoga	
M (kto? co?)	praca, ulica, gospodyni	M (kto? co?)	prace, ulice, gospodynie
D (kogo? czego?)	pracy, ulicy, gospodyni	D (kogo? czego?)	prac, ulic, gospodyń
C (komu? czemu?)	pracy, ulicy, gospodyni	C (komu? czemu?)	pracom, ulicom, gospodyniom
B (kogo? co?)	pracę, ulicę, gospodynię	B (kogo? co?)	prace, ulice, gospodynie
N (z kim? z czym?)	z pracą, z ulicą, z gospodynią	N (z kim? z czym?)	pracami, z ulicami, z gospodyniami
Ms. (o kim? o czym?)	o pracy, o ulicy, o gospodyni	Ms. (o kim? o czym?)	o pracach, o ulicach, o gospodyniach
W (o !)	praco!, ulico!, gospodyni!	W (o !)	prace!, ulice!, gospodynie!

Odmiana nijaka - liczba pojedyncza		Odmiana nijaka - liczba mnoga	
M (kto? co?)	dziecko, spotkanie, zjawisko	M (kto? co?)	dzieci, spotkania, zjawiska
D (kogo? czego?)	dziecko, spotkania, zjawiska	D (kogo? czego?)	dzieci, spotkań, zjawisk
C (komu? czemu?)	dziecku, spotkaniu, zjawisku	C (komu? czemu?)	dzieciom, spotkaniom, zjawiskom
B (kogo? co?)	dziecko, spotkanie, zjawisko	B (kogo? co?)	dzieci, spotkania, zjawiska
N (z kim? z czym?)	z dzieckiem, ze spotkaniem, ze zjawiskiem	N (z kim? z czym?)	z dziećmi, ze spotkaniami, ze zjawiskami
Ms. (o kim? o czym?)	o dziecku, o spotkaniu, o zjawisku	Ms. (o kim? o czym?)	o dzieciach, o spotkaniach, o zjawiskach
W (o !)	dziecko!, spotkanie!, zjawisko!	W (o !)	spotkania! zjawiska!

Odmiana nieregularna - liczba pojedyncza		Odmiana nieregularna - liczba mnoga	
M (kto? co?)	skok, rok, człowiek	M (kto? co?)	goście, ludzie, lata
D (kogo? czego?)	skoku, roku, człowieka	D (kogo? czego?)	gości, ludzi, lat
C (komu? czemu?)	skokowi, rokowi, człowiekowi	C (komu? czemu?)	gościom, ludziom, latom
B (kogo? co?)	skok, rok, człowieka	B (kogo? co?)	gości, ludzi, lata
N (z kim? z czym?)	ze skokiem, z rokiem, z człowiekiem	N (z kim? z czym?)	z gośćmi, z ludźmi, z latami
Ms. (o kim? o czym?)	o skoku, o roku, o człowieku	Ms. (o kim? o czym?)	o gościach, o ludziach, o latach
W (o !)	skoku!, roku!, człowieku!	W (o !)	goście!, ludzie!, lata!

Rzeczowniki, które odmieniają się tylko w liczbie mnogiej: np. liceum, technikum, konserwatorium, mauzoleum, absolutyzm (...)

Rzeczowniki mające jedynie liczbę mnogą nie są zaliczone do żadnej grupy deklinacyjnej i odmieniają się według następującego wzoru:

Przypadek	Odmiana
M (kto? co?)	nożyce, Kielce
D (kogo? czego?)	nożyc, Kielc
C (komu? czemu?)	nożycom, Kielcom
B (kogo? co?)	nożyce, Kielce
N (z kim? z czym?)	z nożycami, z Kielcami
Ms. (o kim? o czym?)	o nożycach, o Kielcach
W (o !)	nożyce!, Kielce!

Istnieją też rzeczowniki, których **nie odmieniamy** np. wyrazy pochodzenia obcego: kakao, attaché, atelier, alibi, boa, jury, menu, salami (...)

Nazwy geograficzne, których również **nie odmieniamy**: np. Ulan Bator, Los Angeles, Rio de Janeiro, Sao Paulo (...)

Rola rzeczownika w zdaniu:

(podmiot, przydawka, orzecznik, dopełnienie, okolicznik)

Rzeczownik w zdaniu może pełnić różne funkcje:

- * **podmiotu** - np. **Ojca** Marii nie było na zebraniu (kogo? *dopełniacz*)
- * **przydawki** - np. Brat **Anny** pracuje w szkole (kogo? *dopełniacz*)
- * **orzecznika** - np. Matka Jana jest **lekarzem** (kim? *narzędnik*)
- * **dopełnienia** - np. W lutym kupiłam nowy **samochód** (co? *biernik*)
- * **okolicznik** - np. Będę o tym myślał **dniami i nocami** (kiedy? *narzędnik*)

Objaśnienia skrótów:

np. - na przykład, lp. - liczba pojedyncza, lm. - liczba mnoga,

m - rodzaj męski, ż - rodzaj żeński, n - rodzaj nijaki,

M - Mianownik, D - Dopełniacz, C - Celownik, B - Biernik, N - Narzędnik, Ms. - Miejscownik, W - Wołacz!

Opracowała: prof. Barbara Rzycki

Polska i My - Biuletyn Szkoły Języka Polskiego im. Jana Pawła II w Sao Paulo

Corpo Editorial: Julio Brandeburski, Rosane AP Mainieri, Barbara Rzycki, Lea Żułkiewicz

Proibida reprodução de qualquer tipo, sem autorização prévia do Corpo Editorial

Contato: aulasdepolones@yahoo.com.br